

GRÅ ZONE SPROG

KLAR TALE I LEKTIECAFEEN

Inspirationshæfte
til frivillige lektiehjælpere

Udgivet af
Brug for alle unge
Undervisningsministeriet
2014
www.bfau.dk

Redaktion
Dorthea Funder Kaas, Brug for alle unge

Design og layout
FNDRKAAS
funderkaas.dk

Tryk
Rosendahls-Schultz Grafisk A/S

Oplag
1.000 ex.

INDHOLD

Om hæftet Gråzonesprog - klar tale i lektiecaféen	2
Om gråzonesprog og skolesprog	4
Inddrag elevernes sproglige ressourcer	5
Fasthold fokus på Ord og ordforråd	6
Pak de svære ord ud (ØVELSE)	7
Sprog væggen.	8
Læsning	12
Før-læsning (ØVELSE)	13
Under-læsning (ØVELSE)	14
Efter-læsning (ØVELSE)	15
Lektielæsning i grupper	16
Ordspil (ØVELSE)	17
Hvad ved vi? (ØVELSE).	18
Kopiark til Ordspil	19
Mere inspiration.	20

OM HÆFTET GRÅZONESPROG - KLAR TALE I LEKTIECAFÉEN

Mange unge med etnisk minoritetsbaggrund går ud af grundskolen uden de faglige, personlige og sociale kompetencer, der skal til, for at gennemføre en ungdomsuddannelse. Der arbejdes for at løfte fagligheden i grundskolen, så flere får en ungdomsuddannelse. Lektiecaféerne kan også bidrage til at understøtte tosprogede elevers kompetencer. Undersøgelser* viser, at børn med etnisk minoritetsbaggrund i mindre grad end børn med en etnisk dansk baggrund, får støtte til lektierne derhjemme. For den gruppe elever bliver lektiecaféerne en mulighed for at kunne møde velforberedt op og følge bedre med i undervisningen.

Lektiecaféerne udgør et rum, hvor børn og unge kan få tid og mulighed for at åbne skolens sprog sammen med frivillige lektiehjælpere, som ofte kommer til at spille en rolle i børnenes liv. Børnene kan her få arbejdet med de koder og faste skole-vendinger, som skoleverdenen er fuld af. Lektiecaféerne er et godt sted for børnene at stille spørgsmål til de ting, der måske gik lidt for hurtigt i skolen og få sat egne ord på fagenes indhold. Fag og sprog hænger tæt sammen, og frivillige lektiehjælpere kan være med til at stimulere dette samspil og styrke adgangen til læring for tosprogede elever.

Brug for alle unge har udgivet en vifte materialer om lektiehjælp, lektiecaféer og frivillighed. I dette hæfte sætter Brug for alle unge fokus på sproglig opmærksomhed og tosprogethed i lektiehjælpssituationer - og opfordrer frivillige lektiehjælpere rundt om i landets lektiecaféer og lektiehjælpstilbud til at gøre det samme.

Når du som frivillig lektiehjælper øger din opmærksomhed på det sproglige, på ord og begreber og på den kommunikation, der foregår, kan det gøre lektiecaféen og den læring, der udspiller sig her, endnu mere givtig for eleverne. *Gråzonesprog - klar tale i lektiecaféen*, som Brug for alle unge har udarbejdet, giver dig som frivillig lektiehjælper anbefalinger og konkrete øvelser at arbejde med – anbefalinger og øvelser du kan plukke af og arbejde videre med, så det passer til de faciliteter og den målgruppe, der er i den lokale lektiecafé.

* | Hent CUBIONs evaluering af kampagnen "Sådan får dit barn succes" på bfau.dk/Brug-for-alle-unge/Blog-og-evalueringer

FORMÅLET MED MATERIALET ER

- **at gøre dig opmærksom** på sprogets betydning i barnets/den unges læring
- **at give dig indsigt** i, hvad gråzonesprog er, og hvordan du som lektiehjælper kan arbejde med læsning og ordforråd
- **at give dig input** til, hvordan du kan styrke børnenes aktive deltagelse i lektielæsningen
- **at give dig input** til, hvordan du kan styrke dine forklaringer og formidling, når du hjælper børn og unge

OM GRÅZONESPROG OG SKOLESPROG

Som frivillig lektiehjælper arbejder du med en mangfoldig elevgruppe, og betegnelsen *tosproget* dækker over mange forskellige typer af børn og unge. Det er dog fælles for langt de fleste af de tosprogede elever, der kommer i lektiecaféen, at de har dansk som andetsprog. Det vil sige, at de taler et andet sprog end dansk i hjemmet.

Forskningen i dansk som andetsprog peger på, at når læreren skal undervise i nye faglige begreber, bruger hun det, man kalder et *før-fagligt sprog* eller et *gråzonesprog*. Gråzonesprog er det hverdagssprog som de fleste af os ikke opfatter som vanskeligt, men som ofte er vanskeligt for tosprogede børn. Det er ugenomsigtige ord, der er svære at afkode, fordi de har flere betydninger, fx *valg*, *ramme*, *område*. Ordet "*område*" kan både være i fysisk/geografisk sammenhæng, men kan også henvise til et stofområde eller et emne. Det kan også være et enkelt ord, der beskriver en hel proces, fx *vejledning*, *ødelæggelse*, *betydning*. Ordet *betydning* er dannet af et udsagnsord, nemlig at *betyde*, og kan forklares eller "*pakkes ud*", så det bliver lettere at forstå, fx "*det betyder noget at...*"

Faste vendinger er også en del af gråzonesproget. De optræder ofte i form af sproglige billeder, som fx "*tænderne løber i vand*" eller "*jeg sov som en sten*". I skoleverdenen benytter man sig af mange faste vendinger, som læreren ofte forudsætter, at eleverne forstår, fx at "*lave en fremlæggelse*" eller at "*give en vurdering*".

Passiver eller bydeform kan også være en sproglig udfordring for tosprogede børn og unge, fx *vælg/vælges*, *skriv/skrives*, *tilmeld/tilmeldes*. Hvem er det, der skal vælge, hvem skriver, og hvem er det, der tilmelder?

Gråzonesproget kan ikke ses som en fast liste af ord og udtryk. Det er forskellige ord og udtryk, der er en udfordring for forskellige elever inden for den meget forskelligartede gruppe af tosprogede børn og unge. Og ofte viser det sig, at også en del etnisk danske elever har vanskeligheder med gråzoneordene.

Viden om gråzonesprog er ikke kun relevant i dansk og andre fag, hvor eleverne læser og skriver meget. I alle fag kan der være ord, udtryk og forklaringer, som eleverne ikke kender og forstår. En matematiklærer kan f.eks. forklare det faglige begreb *et kvadrat* ved at sige, at det er en firkant, der har lige lange sider. Det er en udmærket forklaring for de elever, der ved, hvad en firkant er, men elever, der ikke ved det, får ikke hjælp af forklaringen. De oplever derimod at noget, der er nyt og ukendt for dem, bliver forklaaret med noget andet, der er lige så ukendt. Firkant er et af de mange før-faglige ord, der hører til matematik, og er altså en del af fagets gråzonesprog.

Der vil dog være en del sammenfald af vanskelige ord og udtryk, og når du er opmærksom på gråzonesprog i lektiehjælpssituationerne, vil du få skærpet opmærksomheden på hvilke sproglige barrierer, det typisk er værd at gå mere i dybden med inden for de forskellige fag.

Mange elever har også svært ved at finde ud af, hvad læreren forventer, når der i en opgave fx står: Gør rede for, vurder, nævn nogle forhold, fremlæg resultaterne osv., altså faste skolevendinger. De er bl.a. svære, fordi også lærere kan være uenige om, hvad der ligger i ordene og udtrykkene. Som frivillig lektiehjælper kan du tage den snak i lektiecaféen og opfordre til, at eleverne taler med deres lærere om at forklare sig mere tydeligt.

INDDRAG ELEVERNES SPROGLIGE RESSOURCER

Vi ser verden gennem sproglige briller, og hver dag bærer børn og unge mange sprog ind landets lektiecaféer og dermed mange forskellige måder at forstå og udtrykke sig om verden på. Tosprogede elever har meget forskellige kompetencer. Nogen mestrer to eller endda flere sprog på højt niveau, mens andre vokser op i en familie, der har valgt primært at tale dansk, og hvor modersmålet derfor er blevet mere eller mindre fjærnt. En del børn og unge, der vokser op i flersprogede områder, blander i bestemte situationer flere sprog, så en sætning fx både indeholder danske og arabiske ord og udtryk. Tilsammen giver det giver meget forskellige sproglige forudsætninger for børnene, som vi under ét kalder for tosprogede.

Den flersprogede lektiecafé er et rigtig godt sted at være nysgerrig på elevernes sproglige ressourcer og opmuntre eleverne til at være nysgerrige på hinandens. På side 8 introduceres en *Sprogvæg*, som med fordel kan bruges til at aktivere og synliggøre de forskellige sprog, forskellige måder at udtale på, sproglige blandinger m.v. På den måde kan elevernes forskellige sprog blive en ressource, der kan trækkes på i lektiecaféen, og elever såvel som frivillige kan få en bredere sproglig bevidsthed og skiftes til at være "eksperter" på konkret viden om sprog.

FASTHOLD FOKUS PÅ ORD OG ORDFORRÅD

Som nævnt i indledningen om gråzonesprog, er gråzoneord ord og udtryk, som er velkendte af de fleste modersmåltalende elever, men de kan være en stor udfordring for tosprogede børn. Lærerne – og vi andre – har en tendens til ikke at opfatte dem som svære og går derfor ofte let hen over forklaringen af dem. På samme måde som vi i dette materiale går ud fra, at læseren ved, hvad det betyder at "gå let henover" en forklaring!

Børn og unge, der kommer i lektiecaféen, bliver præsenteret for mange nye ord af lærere, pædagoger og kammerater i skolehverdagen. Man ved, at for at kunne tilegne sig et ord, skal man møde det nyt ord eller udtryk flere gange i varierende sammenhænge. Lektiecaféen kan være en god mulighed for arbejde med ordene og her stimulere elevernes nysgerrighed på ord og deres betydning – og give lyst til at lære endnu flere.

Det kan være vanskeligt at arbejde meget systematisk med ordforråd i en lektiecafé, hvor eleverne kommer og går efter behov, og hvor der er forskellige frivillige på forskellige åbningsdage. Nedenfor er der ideer til hvordan, man i lektiecaféen kan arbejde med ord og skrue op og ned for ambitionsniveauet alt efter tid, plads og organisering af arbejdet. Et godt middel kan være en sprogvæg.

"Der ønskes
en beskrivelse af..."
Hvem ønsker
hvad af hvem...?"

PAK DE SVÆRE ORD UD

Mange ord, der er typiske for lærebøger og skolesprog indeholder processer, fx vurdering, betragtning, tilrettelæggelse, forståelse, stigning, afklaring, drøftelser, supplerig, beskrivelse. Det er ord, der ofte ender på -ing eller -else, og i daglig tale kalder vi dem "procesnavneord" - med fagudtryk hedder de "nominaliseringer". Procesnavneordene er vigtige at lære at kende og bruge. De bruges i flæng i skriftligt fagsprog, da de er gode til at pakke informationer og udtrykke ting præcist.

Procesnavneord er "lavet af udsagnsord" (vurdering kommer af at vurdere, betragtning af at betragte m.v.) og de kan være svære at gennemskue, særligt for tosprogede elever. Som frivillig i lektiecaféen kan det være en god hjælp, at du stopper op ved den type ord og hjælper eleverne med at "pakke dem ud" og på den måde åbne skolens sprog. Når man pakker procesnavneord ud, vil man få brug for flere ord. Fx vil man typisk indsætte et "du" og evt. tidsudtryk for at vise rækkefølgen af aktiviteter i sætningen:

"En rigtig besvarelse af opgave A har stor betydning for løsningen af opgave B" kan fx pakkes ud til den lidt længere sætning:

"Når du svarer på opgave A, er det vigtigt, at du gør det rigtigt. Det betyder nemlig noget, når du bagefter skal svare på opgave B."

Man kan også huske procesnavneordene på den hyggelige betegnelse: "Flemming og Else". Mange af dem ender nemlig på -ing og -else.

Proces-navneord bruges ofte i fagbøger og i undervisning. I lektiecaféen vil man nok særligt blive opmærksom på dem i de store elevers tekster, men de er vigtige at være opmærksomme på allerede i læsetræningen i 3. og 4.klasse – her begynder der at komme mere tekst i matematikbogen.

SPROGVÆGGEN

Som ordet antyder, er en sprogvæg en væg, hvor børn og lektiehjælpere hænger ord og udtryk op, efterhånden som de dukker op i lektielæsningen. Sprogvæggen giver mulighed for at dele ordene, få ejerskab til dem, kigge på dem, sige dem, snakke om dem m.v. Alt efter hvilke lokaler lektiecaféen benytter, og efter hvor meget plads der er, kan man etablere sprogvæg i en eller anden form. Det optimale er selvfølgelig at lektiecaféen kan råde over en væg/et stykke af en væg, så ordene ikke bliver fjernet. Men sprogvæggen kan også laves med en stor mobil opslagstavle eller arrangeres som en *Ord-sø* på gulvet. Ord-søen kan danne udgangspunkt for de samme aktiviteter og pakkes væk, når lektiecaféen lukker. Lektiecaféen kan have en kasse med de ordkort, der igennem tiden er blevet samlet til sprogvæggen og hænge dem op på et ledigt stykke væg, når lektiecaféen åbner – gerne som en aktivitet der inddrager børnene.

Sprogvæggen er oplagt som værktøj de frivillige imellem – en frivillig, som måske ikke har været i lektiecaféen i et par uger, opdager nye ord og udtryk på væggen, som kan repeteres i forskellige sammenhænge med børnene.

Sprogvæggen er først og fremmest beregnet til ordkort. Ordkortene kan være lavet af papir eller karton og må gerne være store. Sprogvæggen "fodres" med ord i takt med de aktiviteter, der foregår i lektiecaféen. I afsnittet om læsning opfordrer vi til, at eleverne understreger svære ord i teksterne, og at de frivillige hjælper dem med at skrive dem ned på ordkort. Det samme med svære sætninger, som også kan få plads på sprogvæggen. Vær opmærksom på, at det sagtens kan være ord eller sætninger fra matematikbogen eller et sprogfag.

Sprogvæggen bruges til at give lektiecaféen et fokus på læsning, skrivning, udtale, ordforråd – kort og godt: sprog. Hvis Sprogvæggen bruges aktivt i lektiecaféen, kan den inspirere og gøre eleverne nysgerrige – og give dem ejerskab til deres egne ord.

Opmærksomhed på de mange sprog,
der kan være til stede i lektiecaféen,
er en styrke for elevernes sproglige
nysgerrighed. Det giver selvtillid og
styrker sprogtilegnelsen at dyrke
flersprogetheden.

HVEM ER I LEKTIECAFÉ IDAG

Alex
Laila
Nosheen
Ahmed
Julie
Sarah
Massima

DAGENS ORD

TAMME

SIGTE

RAMME

LARME

FRAME

ÇERÇÈVE

EFTERLYSNING: Kat savnes.
Lille, sort med hvidt på det ene
øre. Sidst set på Roskildevej
nær Føtex. Ring venligst på telefon:
87654321.

VEJLEDNING

JEG FORKLARER
NOGET TIL DIG

HVAD
BETYDER
DET?

NICE

AT
FORKLARE

FORKLARING

FORTÆLLING

MENING

FORSTÅ

JEG GIVER DIG
EN FORKLARING
TIL JER

FORTOLKNING

"TEGN EN UDFOLDNING
AF EN TERNING MED
SIDELÆNGDEN 5 CM"

HVEM ER DET
DER SKAL TEGNE???

LEGEGRUPPE

AHA!

IAGTTAGELSE

GODDAG MAND
ØKSESKAFT

DAGENS SÆTNING

**Råbte efter cyklist
og fik én på kassen**

DAGENS
SPØRGSMÅL

HVAD ER ROD?

PÅ MIT VÆRELSE?
I MATEMATIKBOGEN?

HVAD BETYDER
KNUDEMAND?

Herunder er idéer til, hvad Sprogvejgen også kan bruges til. Aktiviteterne kan lægges ind imellem lektielæsningen som fælles aktiviteter, laves med elever, der bliver færdige med deres lektier som alternativ til kopisider, eller som en planlagt aktivitet for en gruppe, der måske har lidt svært ved at sidde stille:

- Udarbejd gode forklaringer på ordene bag på ordkortet sammen med børnene. Brug gerne ordbogen.
- Lav sætninger, hvor ordet indgår sammen med eleverne.
Lav evt. øvelsen Ordspil på side 17 med en gruppe på mindst 4 større elever.
- Find på ord, der rimer, ord der betyder det samme, og ord der betyder det modsatte. Skriv evt nogle af disse på ordkort også.
- Klip en tekst i stykker, sæt den op på sprogvejgen, og lad børnene finde ud af rækkefølgen.
- Oversæt ordene til elevernes modersmål. Få dem evt. til at spørge forældrene derhjemme. Danske forældre kan måske oversætte ordet eller sætningen til et fremmedsprog. Lav gerne ordkort på de oversatte ord også og sæt dem op under, ved siden af eller rundt om ordet eller sætningen. TIP: Denne aktivitet er også rigtig sjov at lave med faste udtryk, vendinger og ordsprog.
- Lav aktiviteten *Hvad ved vi?* på side 18 med en gruppe af de lidt større elever, eller tilpas reglerne, så de passer til elevgruppen. Tag 12-20 ord eller udtryk fra ordvejgen, og lav aktiviteten ved et bord.
- Visualisér ordene – hvilke billeder får eleverne inde i hovedet, når de hører ordet, udtrykket eller sætningen? Særligt god til at arbejde med metaforer og udtryk som fx at tælle får, at få en på kassen, stuen ligner en svinesti m.v.
- Find på små konkurrencer – hvem kan pege på et ord, der lyder som/betyder... osv.
- Inddrag forskellige slags ordbøger, leksika og elektroniske oversættelsestjenester.

- Klip tekststykker ud af aviser og andet trykt materiale. Undersøg fx hvordan sproget i en efterlysning er anderledes end i en jobannonce eller en reklame.
- Tag en kopi af en tekst, og lad eleverne finde på en overskrift.
- Tag kopi af et billede, en grafisk illustration el. lignende, og skriv billedtekst.
- "Oversæt" en tekst til tegneserie.

Maryam fra 5. klasse har lektier for i dansk, som hun har med en onsdag i lektiecaféen. Hun skal lave en *Ord-model* på et A4 ark. Hun skal skrive et ord, hun ikke kender i en cirkel midt på papiret. I opgaveformuleringen står der, at eleven skal skrive "synonymer, antonymer og en forklaring" i andre cirkler rundt omkring ordet. Til sidst skal hun indsætte ordet i en meningsfuld sætning. Maryam vælger ordet "sparsomme", som hun finder lidt tilfældigt i en bog og skriver i midten af cirklen. Hun bruger en synonymordbog fra lektiecaféen, men får slået "sparsommelig" op i stedet for "sparsom". Synonymerne bliver derfor "nærig" og "pekuniær". Hun googler ordet "sparsom" og skriver forklaringen ned på sit papir: "som kun forekommer eller er til rådighed i ringe mængde eller antal".

En af de frivillige sætter sig og spørger hende, om hun vil læse forklaringen op. Maryam har rigtig svært ved at læse det op og udtale ordene. Det er tydeligt, at hun ikke forstår, hvad hun læser, og hun har svært ved at udtale "forekommer", "omfang" og "mængde". Efter at have udfyldt Ord-modellen er hun på bar bund i forhold til at indsætte ordet i en sætning.

Overvej, om du ved hjælp af nogle af de aktiviteter, man kan lave med Sprogvejgen, kunne hjælpe Maryam med at få mere ud af sin *ord-model*?

LÆSNING

Eleverne kommer ofte i lektiecaféen med noget tekst, de skal læse til næste dag. Det kræver en viden om verden at forstå det, man læser, og kunne reflektere over det, samtidig med alt det nye, man møder i teksten. Selvom eleven i teknisk forstand kan læse, altså afkode en tekst, skal der mere til før læsningen giver ny viden og dybere forståelse. Eleven kan udtrykke det som "Nu har jeg læst det, men jeg forstår ikke, hvad det betyder?" Herunder er der en række idéer og anbefalinger, der kan hjælpe læsningen på vej i jeres lektiecafé.

Når du deler en opgave op i før-, under- og efteraktiviteter, støtter du eleverne i læreprocessen. I lektiecaféen, hvor der ikke altid er så meget tid til rådighed, kan du ved at bruge enkelte af idéerne ovenfor alligevel få sat fokus på, at før og efter er ligeså vigtigt som under. Husk at give eleverne mulighed for at være sprogligt aktive i alle tre faser.

Før-aktiviteterne

hjælper eleverne ind i den kontekst, som opgaven bevæger sig i, så de kan komme hele vejen gennem den tekst, de skal læse. Før-aktiviteter sætter gang i elevernes læring og skaber også tiltro til egne evner.

Under-aktiviteterne

holder eleverne på sporet, træner læsningen og opbygger elevernes viden.

Efter-aktiviteterne

handler om at få eleverne godt over målstregen og få fokus på ny viden – i forbindelse med læsning, handler det primært om de ord og begreber, eleven har lige læst.

TOMMELFINGERREGEL*

En læser skal kunne forstå mellem 90 og 95 procent af ordene i en tekst for at kunne forstå teksten uden problemer

*) "Tommelfingerregel" er et gråzoneord!

FØR-LÆSNING

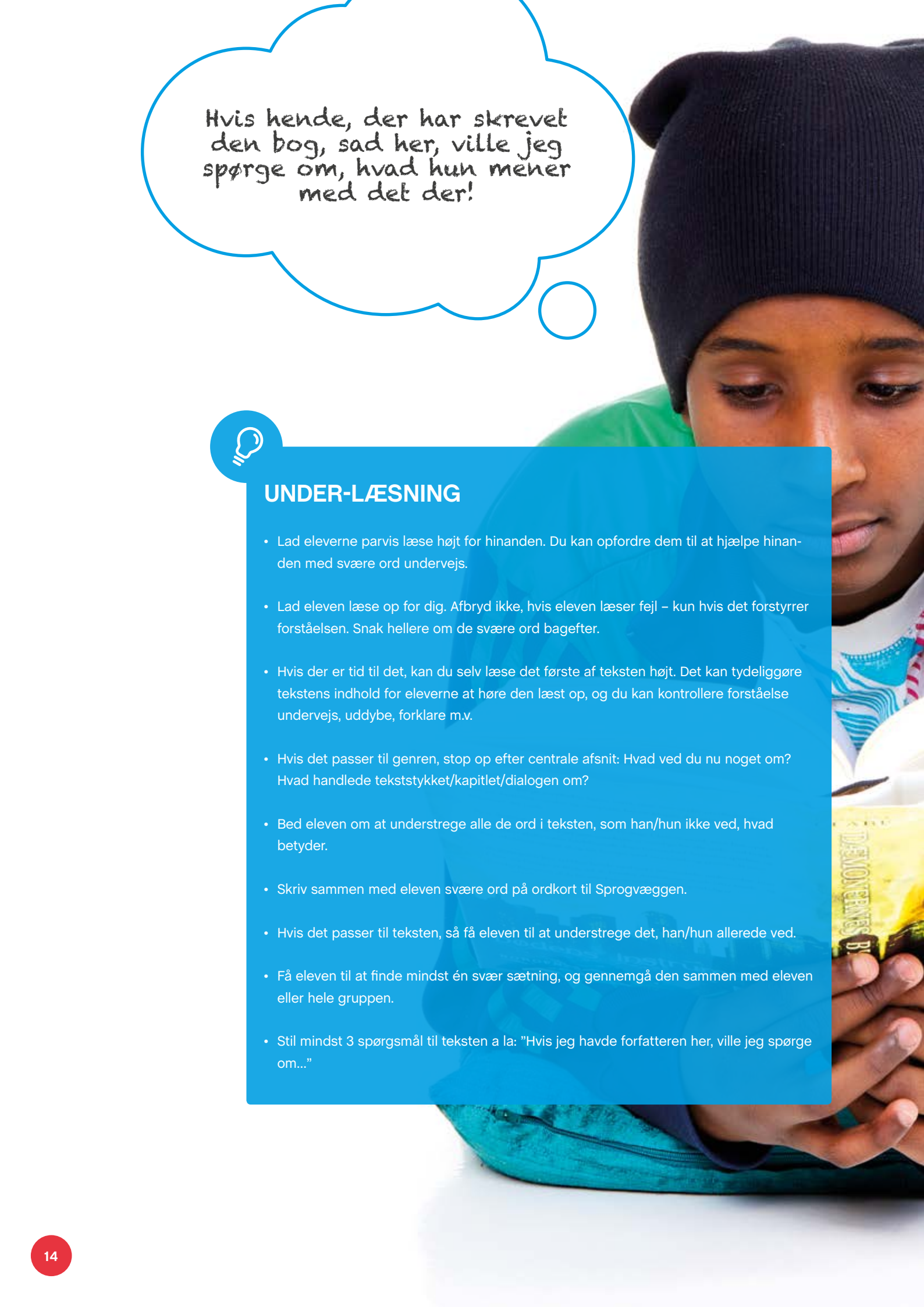
Lav gerne læsegrupper: Spørg eleverne i caféen, hvem der har noget for med læsning, og saml gruppen af børn, der skal læse – også selvom de er på forskellige klassetrin og har forskellige tekster under armen.

Tag en hurtig runde med overblikslæsning i gruppen, og lad eleverne lytte til hinandens svar. Det er ikke særlig tidskrævende og opfordrer til at være nysgerrig på egen og andres tekster.

Overblikslæsning er, når du f.eks. spørger til følgende ting. Gør det på din egen måde og i et tempo, som passer til elevgruppen:

- Hvad hedder bogen, og hvilket fag har du den i?
- Hvor lang er teksten?
- Hvem har skrevet den?
- Ved du noget om, hvad den handler om?/Hvad mon den handler om?
- Hvilket fag har du den for i?
- Hvad forestiller illustrationerne?
- Hvilke overskrifter er der i teksten?

Hvis hende, der har skrevet
den bog, sad her, ville jeg
spørge om, hvad hun mener
med det der!

UNDER-LÆSNING

- Lad eleverne parvis læse højt for hinanden. Du kan opfordre dem til at hjælpe hinanden med svære ord undervejs.
- Lad eleven læse op for dig. Afbryd ikke, hvis eleven læser fejl – kun hvis det forstyrrer forståelsen. Snak hellere om de svære ord bagefter.
- Hvis der er tid til det, kan du selv læse det første af teksten højt. Det kan tydeliggøre tekstens indhold for eleverne at høre den læst op, og du kan kontrollere forståelse undervejs, uddybe, forklare m.v.
- Hvis det passer til genren, stop op efter centrale afsnit: Hvad ved du nu noget om? Hvad handlede tekststykket/kapitlet/dialogen om?
- Bed eleven om at understrege alle de ord i teksten, som han/hun ikke ved, hvad betyder.
- Skriv sammen med eleven svære ord på ordkort til Sprogvejgen.
- Hvis det passer til teksten, så få eleven til at understrege det, han/hun allerede ved.
- Få eleven til at finde mindst én svær sætning, og gennemgå den sammen med eleven eller hele gruppen.
- Stil mindst 3 spørgsmål til teksten a la: "Hvis jeg havde forfatteren her, ville jeg spørge om..."

EFTER-LÆSNING

- Snak om, hvilke billeder eleven dannede inde i hovedet under læsningen. Det er vigtigt for forståelsen af det læste, at eleven danner billeder. Spørg, hvordan billederne ser ud.
- Hæng ordkort med de svære ord fra læsningen op på sprogveggen og lav en aktivitet med dem.
- Hvis der er tid og mulighed for det, kan I hjælpes ad med at referere teksten bl.a. ved hjælp af illustrationerne.
- Lav et kort rollespil, der viser ord, begreber og udtryk i praksis.
- Lad dig evt. inspirere af Cooperative Learning strukturer og prøv fx: ekspert-puslespil, sorteringsspil, svar-basar og en for alle.

To piger – Tania fra 4. klasse og Hafsa fra 5 –, har begge læsning for til dagen efter. De sætter sig i lektiecaféens sofabjørne. Hafsa klarer det selv, siger hun til lektiehjælperen, der kommer over og spørger, om hun har brug for noget. Tania vil gerne have hjælp til læsningen, og lektiehjælperen ved fra Tanias tidligere besøg i lektiecaféen, at hun er en svag læser. Lektiehjælperen sætter sig ved siden af Tania og beder hende om at læse højt for hende. Tania læser højt, men hun går i stå ved mange ord, og lektiehjælperen hjælper med udtalen. Nogle gange knytter lektiehjælperen en lille kommentar til udtalen af et bestemt ord, fx forskellen på ”blødt” og ”hårdt” d. Da Tania er færdig, foreslår lektiehjælperen, at de kan læse den korte tekst igen.

Overvej, hvordan du kunne bruge nogle af de kommende siders input til før-, under- og efterlæsning, til at styrke Tania og Hafsas lektielæsning.

LEKTIELÆSNING I GRUPPER

De aktiviteter, der foregår i lektiecaféen, kan ses som veje til elevernes aktive inklusion i fællesskaber. Her er der fokus på den sociale deltagelse. Som frivillig lektiehjælper kan du styrke den vinkel på lektielæsningen ved at skabe rammer for gruppebaseret lektiehjælp.

Lektiehjælp i grupper er et afbræk eller et supplement til den individuelle lektiehjælp. Når eleverne aktivt læser lektier sammen med andre, bliver sproget mere præcist og argumentationen bedre. Der bliver måske stillet spørgsmål fra de andre, bedt om uddybende forklaringer, spurgt om hjælp fra sidemanden – alt sammen noget, der sætter fokus på formuleringer og ordforråd. Samtidig bliver de frivillige ressourcer i lektiecaféen brugt på en måde, hvor flere elever får støtte og hjælp på samme tid og færre bare sidder og venter.

DÉT KAN I GØRE

Sørg for at indrette lektiecaféen, så den indbyder til gruppebaseret lektielæsning. Det kan være med små gruppeborde, læsekrog(e) med plads til flere, evt. lidt at drikke og spise på bordene mm.

Allerede når eleverne ankommer, kan I tænke på, hvordan de kan sammensættes i grupper. Det kan være grupper, de selv vælger, men det kan også være jer frivillige, der sætter rammen for det. Der flere muligheder for at sammensætte grupper: På et fagligt grundlag hvor dem der fx har lektier for i engelsk sidder sammen ved et "engelskbord", og dem, der har læsning, sætter sig i læsekrogen, og en frivillig hjælper gruppen i gang med en runde af før-læsningsaktiviteter. Det kan også være, at det giver mere mening at sammensætte en pigegruppe, en gruppe med læsesvage elever, "vilde drenge", ukoncentrerede unge m.v.

Sørg for at have gode ekstraopgaver, spil eller andre aktiviteter parat til grupper, der bliver færdige med lektierne før caféen lukker. Vælg evt. et par aktiviteter fra dette materiale.

En aktivitet der kræver lidt mere pædagogisk opmærksomhed er at organisere en ung-til-ung/elev-til-elev-ordning i lektiecaféen. Hvis lektiecaféen spænder bredt aldersmæssigt, kan det være en god idé at engagere nogen af de lidt større børn i lektiehjælpen til at hjælpe de yngre. Her kan man evt. sætte børnene efter modersmål. I kan vælge at systematisere elev-til-elev-lektiehjælpen ved at lave faste makkerpar, hvor den ældre elev fx bruger ti minutter til at forklare/introducere til den yngre elevs opgave. Men det kan også tænkes ind i den gruppebaserede lektielæsning, at grupperne tænkes aldersintegreret, eller at de store elever opfordres til at hjælpe de yngre omkring det samme bord. Når elever hjælper hinanden, er det givtigt både for den elev, der giver, og den, der modtager hjælpen.

En mandag i lektiecaféens åbningstid dukker seks nye drenge op i lektiecaféen. En af de frivillige lektiehjælpere kender drengegruppen fra den nærliggende skole som nogle "støjende og urolige typer". Det er også deres attitude, da de kommer ind i lektiecaféen, samtidig med at de frivillige oplever, at de egentlig gerne vil være der og være med. En af lektiehjælperne tager drengegruppen med hen i et andet lokale, der er ledigt i det kulturhus, hvor lektiecaféen ligger. Her laver han en simpel matematikquiz med dem. Quizen afvikles under skiftevis hujen, buhen og dyb koncentration, men hele gruppen er med på legen. De øvrige frivillige bliver i caféen og laver almindelig lektielæsning med de resterende elever.

Er der mulighed for at tage en gruppe børn med hen i et andet lokale i jeres lokale lektiecafé? Eller er der måske udendørsarealer, der kan bruges til formålet?

ORDSPIL

GOD TIL GRUPPER!

Aktiviteten træner svære ord og udtryk og kan bruges til de store elever i lektiecaféen. Gruppen skal være på 4 personer. Hvis der er to elever, der vil lave aktiviteten, kan de skiftes til at udfylde rollerne i en opgavecirkel. **Se kopiark med opgavecirkel på side 19.**

SÅDAN GØR DU

- Tag en lille bunke ordkort fra Sprogvejsten og print eller tegn opgavecirklen.
- Giv hver elev en rolle fra cirklen.
- Oplæseren læser et kort op, og alle udfylder deres roller.
- Herefter roterer eleverne i gruppen, så alle får en ny rolle. Rollerne skifter mellem eleverne, indtil alle ord er vendt og forklaret.

DU KAN OGSÅ

Udfyld evt. en af rollerne selv, hvis du laver ordspil med en gruppe yngre børn. Du kan også ændre rollerne til noget andet, fx at finde ord, som rimer, "Hvad er det første, du kommer til at tænke på", "Hvordan staver man til det?", "Nævn et andet ord, der starter med..." osv. alt efter elevernes alder og gruppens sammensætning.

HVAD VED VI?

GOD TIL GRUPPER!

Hvad ved vi? er en metode, der kan bruges som en pauseaktivitet for en gruppe af 3-6 elever, der er "løbet tør for lektier", har brug for at beskæftige sig med noget andet i en kortere periode eller som en afslutning på dagens lektiecafé. Tag 10-20 ordkort fra Sprogvejsten eller lav selv nogen, med udgangspunkt i dagens lektier, hvis du har tid til det.

SÅDAN GØR DU:

- Præsenter aktiviteten ved at give et eksempel på fremgangsmåden.
- Fordel alle kortene ud på bordet med teksten opad.
- Individuelt læser eleverne kortene og skriver navn bag på de kort, hvor de kender ordet/udtrykket/sætningen og ved, hvad det betyder. De må ikke tale sammen imens.
- Når alle har skrevet på de kort, de kender, skiftes de til at tage et kort med deres navn på og forklare ordet for de andre.
- Alle, der nu kender betydningen af ordkortet, skriver navn bagpå kortet. Læg kortene i en "det kan vi"-bunke. Lad eleverne fortsætte med at forklare ord til hinanden, indtil alle kort er lagt i "det kan vi"-bunken og udfordringen er løst.
- Hvis der er kort, som eleverne er uenige om, eller ingen kan svare på, giver du dem en hjælpende hånd. Hvis der er uklarheder, du har opfanget undervejs, deler du dem nu med eleverne.

DU KAN OGSÅ

Lade flere grupper elever lave *Hvad ved vi?* med de samme ordkort. Det kræver, at du kopierer eller laver flere sæt med de samme ord. Efterfølgende kan hver gruppe fortælle om de ord, der var sværest og/eller lettest for hele gruppen.

MER INSPIRATION

LEKTIER - LEG - LÆRING

Lektiecaféer i mange miljøer

Download pdf her:

<http://bfau.dk/Materialer/Brug-for-alle-unge-materialer>

LEG, LÆRING OG LEKTIER

Download pdf her:

<http://bfau.dk/Materialer/Brug-for-alle-unge-materialer>

I 7 SIND

Download pdf her:

<http://bfau.dk/Materialer/Brug-for-alle-unge-materialer>

GRÅZONESPROG OG KLAR TALE

Download pdf her:

<http://bfau.dk/Materialer/Fastholdelseskaravanen-materialer>

FIND DE SPROGLIGE UDFORDRINGER I LEKTIELÆSNINGEN

HVORDAN STYRKER VI SPROGINDLÆRINGEN I LEKTIECAFÉEN?

Træn ord og udtryk

Lav små aktiviteter der træner ord og udtryk i forskellige sammenhænge, f.eks i forbindelse med "gæt et ord" og andre under-lærings-aktiviteter (se side 14).

Fokusord

Brug fokusord og billedkort til øvelser og aktiviteter med de svære ord og udtryk (se materialet side 7 og 10).

Procesnavneord

Find "procesnavneord" som f.eks omhandler, bevægelse, vejledning, fortolkning og pak dem ud. Se flere eksempler på procesnavneord i materialet på side 12.

Invitér alle sprog indenfor

Invitér alle lektiecaféens sprog indenfor, ved fx at hænge ordkort på elevernes modersmål op på Sprogæggen. Eleverne kan måske lære lektiehjælperne at sige "Velkommen", "farvel", "vi ses på onsdag" eller lignende på andre sprog end dansk?

HVILKE UDFORDRINGER ER DER I ELEVERNES LÆREBØGER?

Passive konstruktioner

Vær opmærksom på passive konstruktioner der forekommer i en del opgaveformuleringer. Lav dem om til aktive f.eks. "Du skal udfylde skemaet" i stedet for "Skemaet udfyldes" eller "Du skal læse teksten" i stedet for "Teksten læses..."

Del lange sætninger op

Del lange sætninger op i flere korte sætninger, når du hjælper eleven med at forstå en opgave

Skjult grundled

Hjælp eleven med at lave skjult grundled om til åbentlyst grundled som f.eks. Du skal nævne tre forskellige former for... i stedet for Nævn tre forskellige former for... eller Du kan bruge ordbogen til at... i stedet for Brug eventuelt ordbogen til...

Positive situationer

Vær opmærksom på positive situationer, forklaringer og opgaveformuleringer, hvor forståelsen glider nemt - brug dem som nøgle i andre lektiehjælpssituationer.

Er der sproglige løsninger i et materiale, som du kan overføre til andre materialer?

HVORDAN ÅBNER VI SKOLENS SPROG FOR ELEVERNE?

Tænke-taletid

Vær bevidst om at sikre eleverne "tænke-taletid" i lektiecaféen og stimuler aktiv deltagelse, nysgerighed og spørgsmål fra eleverne.

Brug fagets sprog

Det kan være fristende som lektiehjælper at give sig selv ordet "for at være sikker på at de forstår". Men eleverne har brug for at bruge fagets sprog for at lære det.

Tale sig frem

Lad eleverne – gerne i små grupper – prøve at tale sig frem til en forståelse af alt det nye, de er igang med at lære. Her opdager de både hvad de ved og forstår og hvad de mangler at vide og forstå.

Brug idéerne

Brug idéerne til før-læringsaktiviteter for at hjælpe eleverne til at finde ud af hvad de allerede ved om det, de skal igang med at lære om, hvad de ikke ved og hvad de gerne vil vide mere om.

HVORDAN FORMIDLER DU SVÆRE ORD OG UDTRYK?

Formidlingstjek

Aftal i lektiecaféen at give hinanden et formidlingstjek", hvor I lytter til hinandens samtaler med eleverne og får en snak om, hvilke forklaringer og typer af spørgsmål, der fungerede godt og mindre godt.

Find svære ord og udtryk

Find svære ord og udtryk og træn formidlingen med hinanden. Hvilke svære ord og udtryk støder I ofte på? Hvilke forståelsesafklaringer er der ofte brug for?

Lav et mind-map

Lav et mind-map ud fra forskellige faste udtryk og ord du ofte anvender når du hjælper eleverne. Er der andre ord og vendinger du kunne vælge? Har ordet flere betydninger?

Kan de skifte betydning alt efter hvilket fag eller sammenhæng der er tale om - f.eks. service, mål, stof?

Kan ordet misforstås lydligt - f.eks. bøtte, bytte?

Med hæftet *Gråzonesprog - klar tale i lektiecaféen* vil Brug for alle unge gerne inspirere frivillige lektiehjælpere i lektiecaféer i boligområder, på skoler, biblioteker, i medborgerhuse eller lignende. Andre muligheder er læringsrum i ungdomsklubber og -centre, hvor der både arbejdes med lektier og andre læringsaktiviteter og endelig ved lektiehjælp online.

Hæftet kan inddrages i den individuelt tilrettelagte lektiehjælp, hvor børn og unge i caféen eller læringsrummet får hjælp af skiftende frivillige lektiehjælpere. Men Brug for alle unge vil også gerne inspirere til mere lektiehjælp i grupper, hvor flere elever inddrages i lektieaktiviteter, eller hvor lektielæsningen brydes op med kortere fælles aktiviteter med et sprogligt fokus.

OM GRÅZONEORD

- De er velkendte af de fleste modersmålstalende elever på forhånd
- Lærerne opfatter dem ikke som nye ord og forklarer dem derfor ikke
- De bliver ofte brugt til at forklare faglige ord
- De er ofte fagspecifikke og kan skifte betydning, når de bliver brugt i andre sammenhænge